

УДК 36:[314.7+379.85](477)
JEL H55, O15, R23, F22

М. М. Біль

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник, докторант ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: bmm1983@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4979-4019>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ: ПРАКТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ПРІОРИТЕТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення соціального захисту мобільних громадян України за кордоном. Акцентовано увагу на принципі добровільності при соціальному захисті мігрантів, виходячи з положень Закону України «Про зовнішню трудову міграцію». Виявлено проблеми і виклики зростаючих трудовіміграційних процесів для вітчизняної системи соціального захисту населення. Розкрито особливості пенсійного забезпечення громадян України, які працюють або мали досвід працевлаштування за кордоном. Представлено законодавчі і практичні протиріччя пенсійного забезпечення українських трудових мігрантів. Обґрунтовано пріоритети вдосконалення пенсійного забезпечення мобільних громадян України з особливою значущістю укладання та практичної реалізації угод про взаємне працевлаштування, соціальний захист і пенсійне забезпечення.

Ключові слова: соціальний захист, пенсійне забезпечення, мобільні громадяни, трудова міграція, добровільність, пенсійний вік, страховий стаж, міжнародні угоди.

Bil M. SOCIAL PROTECTION OF UKRAINIAN CITIZENS ABROAD: PRACTICE OF MAINTENANCE AND IMPROVEMENT PRIORITIES

Regulatory and legal framework of social protection of mobile citizens of Ukraine abroad was analyzed in the article. Special attention was paid to the voluntary principle of migrants social protection, according to the provisions of the Law of Ukraine «On Foreign Labor Migration». Problems and challenges of growing labor migration processes for the national system of social protection of the population were discovered. Most of them lie in the lack of tax revenues to the state budget and contributions to social insurance. The age structure of the Ukrainian population with aging trends and, as a consequence, additional burden on the able-bodied population as a result of migration losses was analyzed. Features of pension provision for Ukrainian citizens, who work or had experience of employment abroad, were uncovered. Comparison of the conditions for obtaining pensions in Ukraine and the countries that are the main recipients of the human potential of our state (retirement age and insurance record) was made. The main ones are manifested in the difficulty of implementing the right to pension provision in the presence of an agreement between Ukraine and the country of employment on mutual social protection and pension provision. The problem is the lack of knowledge and reluctance of migrant workers to take into account their work experience abroad, the frequent practice of formal employment or staying at the State Employment Service of Ukraine and simultaneous seasonal employment abroad. Priorities for improving the pension provision of mobile citizens of Ukraine were substantiated. Particular role is played by the conclusion and practical implementation of agreements on mutual employment, social protection and pension provision. The Agreements on pensions provide two basic principles – territorial and proportional. It is necessary to improve the mechanisms of social protection of mobile workers by overcoming the problem of dual pension provision. Actual in the future is a combination of solidarity and accumulative pension systems.

Keywords: social protection, pension provision, mobile citizens, labor migration, voluntary, retirement age, insurance experience, international agreements.

Постановка проблеми. Тематика дослідження особливостей соціального захисту мобільних категорій населення є особливо актуальною для українського суспільства, яке потерпає від формалізму та непослідовності реалізації державної міграційної і соціальної політики. Потерпають від неефективної системи соціального захисту мобільних категорій населення як громадяни України, так і іноземці, які з різних причин перебувають на території України. Причому, для перших задовільна система соціального захисту є стимулом до еміграції. Для других слабкий соціальний захист не є визначальним фактором, оскільки країна їхнього походження, як правило, входить до числа країн «третього» світу з ще гіршими, аніж в Україні, умовами проживання і розвитку.

Дана публікація присвячена актуальній темі соціального захисту мобільних громадян України за кордоном, зокрема трудових мігрантів. Мобільні

громадяни – це активно-мобільні особи, які вже реалізували або планують реалізувати високий рівень своєї просторової мобільності в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень. Дана публікація розвиває напрацювання українських авторів щодо різних аспектів соціального захисту мігрантів. Зокрема, це В. Бідак, М. Кравченко, О. Малиновська, О. Мульська, У. Садова, Л. Семів, Н. Філіпова та ін. Таких праць в українській науці є недостатньо. Вони потребують актуалізації з формулюванням конкретних рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняної системи соціального захисту мобільних громадян України.

Метою статті є дослідження системи соціального захисту мобільних громадян України за кордоном, зокрема пенсійного забезпечення, а також обґрунтування пріоритетів її вдосконалення.

Цілями дослідження є наступні:

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

- проаналізувати нормативно-правове забезпечення соціального захисту мобільних громадян України за кордоном;
- виявити проблеми і виклики зростаючих трудовіміграційних процесів для вітчизняної системи соціального захисту населення;
- розкрити особливості пенсійного забезпечення громадян України, які працюють або мали досвід працевлаштування за кордоном;
- обґрунтувати пріоритети вдосконалення пенсійного забезпечення мобільних громадян України.

Основні результати дослідження. Незважаючи на те, що українське населення утвердило себе як високо-мобільне і значна його частина працює за кордоном, до нині залишаються неузгодженими питання соціального захисту трудових мігрантів, зокрема в частині пенсійного забезпечення.

У Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів і членів їхніх сімей виділено одним з десяти напрямів державної політики у сфері зовнішньої трудової міграції. Окремий розділ даного нормативно-правового акту присвячено правам трудових мігрантів на належні умови праці та соціальний захист. Закон регламентує, що трудові мігранти і члени їхніх сімей можуть добровільно брати участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно із законами України [8]. Даний закон регламентує дуже важливий і центровий принцип соціального захисту – *добровільності*. Він дозволяє особі-мігранту обирати систему соціального страхування країни походження чи перебування і виключає можливість подвійного оподаткування та соціального захисту.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначає, що громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду згідно із законом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [6].

Згідно положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» виїзд особи пенсійного віку за кордон є підставою припинення виплати пенсії. У разі виїзду пенсіонера на постійне місце проживання за кордон пенсія, призначена в Україні, за заявою пенсіонера може бути виплачена йому за шість місяців наперед перед від'їздом, рахуючи з місяця, що настає за місяцем зняття з обліку за місцем постійного проживання; під час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [5].

Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» регламентує можливість сплати єдиного внеску згідно з договорами про добровільну участь особами, які працюють або постійно проживають за

межами України, в іноземній валюті; такі сплати здійснюються на поточний рахунок органу доходів і зборів, відкритий в уповноваженому банку України [7].

Незважаючи на діючі нормативно-правові акти, залишається неврегульованими низка питань в системі соціального захисту громадян України за кордоном. Для вітчизняної системи соціального захисту активні трудовіміграційні процеси є серйозним викликом. Для системи соціального захисту зменшення працездатної частини населення за рахунок зовнішніх трудових мігрантів означає *недоотримання податкових надходжень до Державного бюджету та внесків на соціальне страхування*, в тому числі й до Пенсійного фонду [2, с. 443].

Згідно даних офіційної статистики, питома вага населення у віці 60 років і старше зростає, починаючи з 2007 року – з 20,3 % до 22,5 % у 2017 році [10, с. 31]. Зростає середня очікувана тривалість життя при народженні – з 68,25 років у 2007 році до 71,68 років у 2017 році, що теж сприяє підвищенню частки осіб у віці старше 60 років. На рис. 1 відображено зміну вікової структури населення у порівнянні 2000 і 2017 років, яка звертає увагу на ще одну групу – передпенсійного віку 50-64 років. Її питома вага теж збільшується, причому показники найбільш продуктивної вікової групи 20-49 років і молоді (до 20 років) скорочуються. Додаючи до цих тенденцій зростаючі еміграційні процеси, стають очевидними подальші труднощі мобілізації фінансових ресурсів на цілі соціального захисту з оподаткування доходів населення. Тому питання просторової мобільності і соціального захисту виникає не лише з погляду необхідності захисту активно-мобільних осіб, але й впливу реалізації високого рівня мобільності населення на фінансове забезпечення соціальної політики в державі.

Окремий, важливий аспект системи соціального захисту – *пенсійне забезпечення*. За період 2000-2017 років розмір пенсій для громадян України зріс майже у 36 разів. Однак, як і у випадку заробітної плати, він суттєво поступається сусіднім державам. Станом на 2017 рік середній розмір пенсії в Україні становив 62 дол. США, коли в Угорщині – 116 дол. США, Польщі – 413 дол., Франції – 1142 дол., Італії – 1300 дол., США – 1500 дол., Великобританії – 2000 дол. [11].

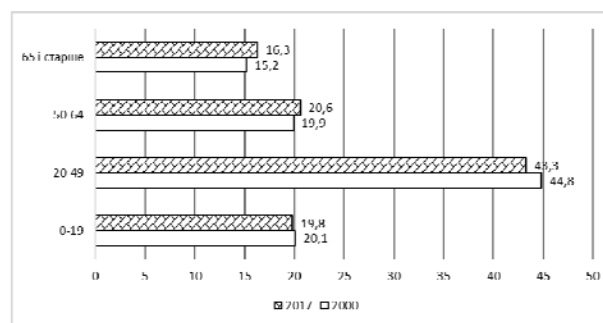

Рис. 1. Вікова структура населення України, 2000, 2017 роки, %

* Побудовано автором за даними [4, с. 30]

У той же час, фахівці стверджують, що ще до Майдану Україна витрачала на пенсії 16 % ВВП; це був світовий рекорд, бо ж у нормальній країні на пенсії витрачається 8-9 % ВВП [1]. Станом на 2018 рік видатки Пенсійного фонду України склали 10,9 % ВВП, а його дефіцит хоч і дещо скоротився, проте у вартісному вимірнику (97361 млн грн) залишається на дуже високому рівні.

Проблему дефіциту Пенсійного фонду України частково вирішує поетапне *підняття пенсійного віку*, в тому числі за вимогами з боку міжнародних організацій. Україна за пенсійним віком чоловіків (60 років) займає останні позиції в Європі – поруч з Туреччиною і Словенією. У той же час у сусідніх Польщі і Румунії пенсійний вік чоловіків встановлено на рівні 65 років, Угорщині – 63,5 років. Найвищий показник – у Греції й Ісландії (по 67 років), Італії (66,58 років), Португалії (66,33 років) [12]. В Україні з підняттям пенсійного віку розгортаються суб'єктивні політичні дискусії. Непопулярні соціальні рішення жорстко критикуються опозиційними силами, які не пропонують натомість реальних рішень проблеми.

Незважаючи на те, що середня тривалість життя чоловіків сягає 65 років, підняття пенсійного віку є вимушеним кроком. Тривалість трудового життя сучасної людини зростає і більшість наших громадян продовжує працювати після виходу на пенсію.

Хоча Україна витрачає на пенсії доволі значні кошти, її система добровільного соціального страхування не є ефективною. Маємо задовільний рівень пенсійних та інших соціальних виплат. Це прямо відображається на недоліках соціального захисту активно-мобільних громадян України, зокрема зовнішніх трудових мігрантів.

Розглянемо особливості *пенсійного забезпечення зовнішніх трудових мігрантів з України*. З одного боку, законодавством України регламентовано право отримувати виплати з Пенсійного фонду України, проживаючи на території іншої країни. З іншого боку, виникає ціла низка протиріч щодо можливостей реалізації цього права (табл. 1).

Таблиця 1

Законодавчі і практичні протиріччя пенсійного забезпечення українських трудових мігрантів

Положення законодавства	Законодавчі протиріччя і практика
Право отримання виплат з Пенсійного фонду України, проживаючи на території іншої країни: 1) <i>для осіб, які перебувають за кордоном</i> : - якщо особа отримала таке право за віком до виїзду; - якщо особа досягнула віку 65 років (соціальна пенсія); 2) <i>для осіб, які працювали за кордоном і повернулись</i> : - якщо особа отримала таке право за віком, перебуваючи за кордоном, але має 15 років страхового стажу (підвищення у 2018 році до 25 років), повернувшись в Україну, зареєструвала місце проживання та особисто звернулась до органів Пенсійного фонду України; - якщо особа працювала в країні, з якою Україна уклала договір про взаємний соціальний захист і пенсійне забезпечення, та долучила свій трудовий стаж за кордоном до трудового стажу, здобутого на батьківщині	Реалізація права за наявності договору між Україною та країною працевлаштування про взаємний соціальний захист і пенсійне забезпечення За відсутності міжнародного договору, виплата пенсії протягом 6 місяців після виїзду за кордон з подальшим припиненням виплат
	Бюрократизм працівників територіальних органів Пенсійного фонду України (суб'єктивний спротив працівників консультування та оформлення виплат з врахуванням трудового стажу мігрантів за кордоном)
	Незнання, небажання трудових мігрантів враховувати трудовий стаж за кордоном, часта практика формальної зайнятості чи перебування на реєстрації в Державній службі зайнятості України та одночасна сезонна зайнятість за кордоном тощо
Право отримання виплат з пенсійних фондів інших країн: 1) <i>для осіб, які працювали за кордоном і мають право на іноземну пенсію</i> : - якщо особа працювала в Латвії, Литві, Естонії, Чехії, Словаччині, Болгарії, Польщі, Естонії, Португалії більше 1 року, у разі втрати працездатності (настання інвалідності, досягнення пенсійного віку) або в разі втрати годувальника; - якщо особа здобула належний трудовий стаж та досягла певно віку згідно законодавства країни працевлаштування	Практика подвійного пенсійного забезпечення трудовими мігрантами, часто приховувана через страх позбавлення такого права на батьківщині
	Недовіра громадян до судової системи (відстоювання права на виплату пенсій) та якісних юридичних послуг

Узагальнено автором

Основним механізмом соціального захисту мобільних категорій громадян України за кордоном, безумовно, є *угоди про взаємне працевлаштування*,

соціального захисту і пенсійного забезпечення. На офіційному сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини можна знайти зведення усіх

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

чинних угод такого типу. Загалом підписано 14 двосторонніх міждержавних угод, 15 міжурядових угод і 9 міжвідомчих договорів. Серед країн-учасників фігурують такі стратегічні реципієнти для громадян України, як Польща, Чехія, Словаччина, Росія (держави-сусіди), Португалія, Іспанія.

Незважаючи на дію Європейської конвенції про правовий статус трудівників-мігрантів, бажаним є узгодження правових питань щодо соціального захисту з такими стратегічними партнерами України, як Італія, Німеччина, Великобританія, Греція, Румунія. Особливо актуальним є питання відносно українсько-італійської міграційної системи. Право на пенсію Італії мають особи з 20-річним трудовим стажем у віці 66 років. Для багатьох громадян України це недосяжний показник і після повернення на батьківщину вони отримують мінімальну соціальну пенсію.

Потребують оновлення двосторонні врегулювання питань соціального захисту і працевлаштування між Україною та Угорщиною. Питання транскордонної просторової мобільності на українсько-угорському прикордонні наразі несправедливо залишається поза увагою українських науковців та експертів. Натомість це дуже специфічна міграційна система. На відміну від українсько-польського прикордоння, рівень асиміляції прикордонних районів Закарпаття є дуже високим, що може спекулюватись у політичній площині з загрозою порушення територіальної цілісності України.

Угоди з питань пенсійного забезпечення передбачають два основні принципи – територіальний і пропорційний. Якщо узагальнювати договірне регулювання, то держави ЄС більшою мірою практикують пропорційний принцип пенсійного забезпечення, зберігаючи високі стандарти соціального захисту усіх категорій населення. У рамках держав СНД застосовано територіальний принцип соціальних виплат, відповідно до якого вони здійснюються країною проживання особи з урахуванням трудового стажу, набутого на території

країн-підписантів угоди; винятком з цього правила є домовленості щодо відшкодування шкоди здоров'ю працівника, заподіяної внаслідок виробничої травми чи професійного захворювання [9].

Суттєвим недоліком застосування територіального принципу соціальних виплат, який є основним у договірному регулюванні країн СНД є те, що якщо на момент підписання угод на пострадянському просторі діяли практично однакові пенсійні системи та принципи соціального страхування, впродовж останнього десятиліття ситуація змінилася: в низці країн підвищено пенсійний вік, тривалість необхідного для призначення пенсії стажу, неодноразово змінювався порядок розрахунку пенсій [9].

Незважаючи на різні протиріччя, частина громадян України отримує виплати з Пенсійного фонду України, проживаючи за кордоном. На жаль, щодо цього відсутні системні дані. У Міграційному профілі Державної міграційної служби України за 2016 рік подаються дані, що у 2016 році пенсії громадянам України, які проживають за кордоном становили 128136,62 дол. США та 1546114,70 євро [3, с. 90].

Також для більшості громадян України важко отримати можливість пенсійного забезпечення за кордоном. Як правило, в європейських країнах доволі високий поріг пенсійного віку та мінімального страхового стажу. Вище зазначалось про таку проблему для трудових мігрантів-українців в Італії. Для працюючих в інших країнах ситуація теж є проблемною. У табл. 2 відображено основні критерії можливостей пенсійного забезпечення в основних країнах-реципієнтах людського потенціалу України. Вони є узагальненими та подаються відносно чоловіків, для яких пенсійний вік є вищим. Також у різних країнах є багато нюансів щодо розміру пенсійних виплат залежно від страхового стажу. Але в більшості випадків встановлено мінімальні вимоги, які мають бути дотримані, якщо особа хоче оформляти пенсійне забезпечення в іншій країні, працюючи там легально достатній період часу.

Таблиця 2

Основні критерії пенсійного забезпечення в країнах-реципієнтах людського потенціалу України

№ з/п	Країна-реципієнт	Пенсійний вік чоловіків і мінімальний страховий стаж
1	Великобританія	65 років і стаж 35 років для базової пенсії або стаж 10 років для державної пенсії
2	Греція	67 років і стаж 15 років або 62 роки і стаж 40 років
3	Іспанія	67 років і стаж 37 років
4	Італія	66 років і стаж 20 років
5	Польща	65 років і стаж 25 років
6	Португалія	60 років і стаж 20 років, 66,3 років і реальний стаж
7	Росія	60 років і стаж 9 років і 13,8 балів
8	Румунія	65 років і стаж 15 років (суттєво вищий рівень виплат при стажі більше 45 років)
9	Словаччина	62 роки і стаж 15 років
10	Угорщина	65 років і стаж 20 років
11	Чехія	62-63 роки і стаж 35 років або 70 років і стаж 20 років
	УКРАЇНА	60 років і стаж 25 років

Узагальнено автором

Слід пам'ятати, що багато наших громадян нині володіє 20-ти і більше страховим стажем за кордоном після еміграції з України у 90- і роки ХХ століття (так звана «заробітчанська» хвиля еміграції). Як правило, перші роки «заробітчання» були нелегальними. Однак надалі, зорієнтувавшись у новому середовищі, багато наших громадян набували страхового стажу, що надає їм право отримувати пенсійні виплати за кордоном. У цій ситуації виникають дискусії щодо *подвійного пенсійного забезпечення*. На наш погляд, з цим явищем українська влада не може боротись, оскільки пропорційним принципом пенсійного забезпечення керуються всі країни ЄС (кожна з договірних сторін призначає пенсію за стаж роботи, набутий на її території). Інше питання – це чинність угод між Україною та країною працевлаштування. Тому влада України зобов'язана активізувати роботу з підписання міжнародних угод про взаємне працевлаштування, соціальний захист і пенсійне забезпечення з країнами, які є основними реципієнтами її людського потенціалу.

Висновки. У цілому ефективна система соціального захисту активно-мобільних осіб, зокрема громадян України за кордоном, відіграє дуже велике значення для забезпечення циркулюючих міграцій, стимулювання рееміграції, а також легальних форм трудової міграції. З 2017 року урядом надано право громадянам України *купувати трудовий стаж*. Це відкриває додаткові можливості для трудових мігрантів збільшувати розмір пенсійних виплат на батьківщині (отримувати пенсію не лише у мінімальному розмірі за віком). Разом з тим, вітчизняна система пенсійного забезпечення потребує послідовних кроків на шляху її вдосконалення з неприпустимістю політичних спекуляцій. Актуальним є *поєднання солідарної і накопичувальної систем пенсійного забезпечення*. Наразі накопичувальна система в Україні є недопустимою в умовах фінансової і політичної нестабільності. Проте поступово слід формувати нову культуру заощаджень та фінансової грамотності населення. У зв'язку з цим, слід підтримувати подальший розвиток, але на конкурентних умовах, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній зі страхування життя, а також банківських установ, які пропонують програми пенсійних заощаджень (пенсійних депозитних рахунків). Для мігрантів слід надалі зберігати добровільний принцип страхових відшкодувань, створюючи при цьому, сприятливі умови для акумуляції коштів на рахунках у банках та недержавних пенсійних фондів. Це колосальний фінансовий резерв громадян України, який може бути мобілізований з взаємною вигодою. Однак для цього потрібен час і послідовна промоційна політика. Тому питання інституційного та інформаційного супроводу заходів з удосконалення системи соціального захисту мобільних громадян України буде предметом подальших досліджень автора.

Список використаних джерел

1. Міклош І. Україна встановила світовий рекорд за витратами на пенсії. *ZIK*. 12.02.2018. URL: https://zik.ua/news/2018/02/12/ivan_miklosh_ukraina_vst_anovyla_svitovyy_rekord_za_vytratamy_na_pensii_1264_145
2. Кравченко М. В. Наслідки глобальної міграції для вітчизняної системи соціального захисту. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 441-448.
3. *Міграційний профіль України за 2016 рік / Державна міграційна служба України*. Київ, 2017. 98 с.
4. *Населення України за 2016 рік: демографічний щорічник / Державна служба статистики України*. Київ, 2017. 134 с.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Закон України від 9.07.2003 р. № 1058-IV. *Законодавство України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України від 23.09.1999 року № 1105-XIV. *Законодавство України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/page2>
7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України від 8.07.2010 року № 2464-VI. *Законодавство України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/page2>
8. Про зовнішню трудову міграцію. Закон України від 5.11.2015 року № 761-VIII. *Законодавство України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-19>
9. Малиновська О. А. Проблема соціального захисту українських працівників-мігрантів: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень: сайт*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/949>
10. *Соціальні індикатори рівня життя населення*: стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2017. 198 с.
11. Українські пенсії порівняли зі світовими. Як вижити?. *Факти ICTV*. 30.01.2017. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20170130-yak-vyzyhty-porivnyannya-ukrayinskyh-pensij-zi-svitovymy/>
12. Retirement Age Men. Europe. *Trading economics*. 2018. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/country-list/retirement-age-men?continent=europe>

References

1. Miklosh, I. (2018, Feb 12). Ukrayina vstanovyla svitovyy rekord za vytratamy na pensiyi [Ukraine set a world record by spending on pensions]. *ZIK*. Retrieved from https://zik.ua/news/2018/02/12/ivan_miklosh_ukraina_vst_anovyla_svitovyy_rekord_za_vytratamy_na_pensii_1264_145 [in Ukrainian].
2. Kravchenko, M. V. (2012). Naslidky hlobal'noyi mihratsiyi dlya vitchyznyanoi systemy sotsial'noho zakhystu [Consequences of global migration for the domestic system of social protection]. In *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya* [Actual problems of

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

public administration]: Vol. 1 (pp. 441-448). [in Ukrainian].

3. Mihratsiynyy profil' Ukrayiny za 2016 rik [Migration profile of Ukraine for 2016] (2017). Kyiv: State Migration Service of Ukraine. [in Ukrainian].

4. Naseleण्या Ukrayiny za 2016 rik [Population of Ukraine for 2016 Population of Ukraine for 2016] (2017). Demographic yearbook. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].

5. Pro zahal'noobov'yazkove derzhavne pensiyne strakhuvannya [On mandatory state pension insurance] (2003). Law of Ukraine, adopted on 2003, Jul 09, 1058-IV. *Zakonodavstvo Ukrayiny [Legislation of Ukraine]*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/page4> [in Ukrainian].

6. Pro zahal'noobov'yazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannya [On compulsory state social insurance]. Law of Ukraine, adopted on 1999, Sep 23, 1105-XIV. *Zakonodavstvo Ukrayiny [Legislation of Ukraine]*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/page2> [in Ukrainian].

7. Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahal'noobov'yazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannya [On the collection and registration of a single contribution to the compulsory state social insurance] (2010). Law of Ukraine, adopted on 2010, Jul 08, 2464-VI. *Zakonodavstvo Ukrayiny [Legislation of Ukraine]*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/page2> [in Ukrainian].

8. Pro zovnishnyu trudovu mihratsiyu [About external labor migration]. Law of Ukraine, adopted on 2015, Nov 05, 761-VIII. *Zakonodavstvo Ukrayiny*

[Legislation of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-19> [in Ukrainian].

9. Malynovska, O. A. Problema sotsial'noho zakhystu ukraiyins'kykh pratsivnykiv-mihrantiv [Problem of social protection of Ukrainian migrant workers] (Analytical note). *National Institute for Strategic Studies: Website*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/949/> [in Ukrainian].

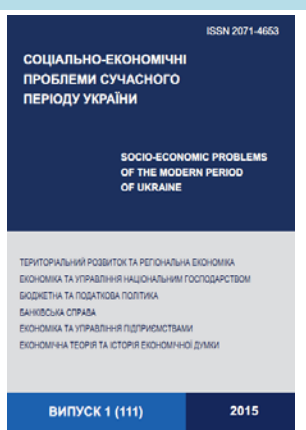
10. *Sotsial'ni indykatory rivnya zhyttya naseleण्या [Social indicators of living standards]* (2017). Statistical collection. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].

11. Ukrayins'ki pensiyyi porivnyaly zi svitovymy. Yak vyzhyty? [Ukrainian pensions compared with the world. How to survive?] (2017, Jan 30). *Facts ICTV: Website*. Retrieved from <https://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/20170130-yak-vyzhyty-porivnyannya-ukrayinskyh-pensij-zi-svitovymy/> [in Ukrainian].

12. Retirement Age Men. Europe (2018). *Trading economics: Website*. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/country-list/retirement-age-men?continent=europe>

Надійшло 12.04.2018 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 11.07.2016 №820).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua